Халықаралық құқықтың шығу тарихы

Алғашқы халықаралық қатынастар

Құбашева Ақерке;Утепбергенова Алима
МП-51К

Мазмұны:

- Алғашқы халықаралық құқықтың бастау алуы
- Халықаралық құқықтың пайда болу себебі
- Алғашқы халықаралық құқықтың пайда болуы туралы ғалымдардың айтқаны
- Халықаралық құқық терминінің пайда болуы

бұрын мүлдем жоқ болды деуге болмайды. Себебі мемлекеттердің арасындағы қатынастарды реттеу керектігі сияқты қатынастар ру тайпалық кездердеде болған . Ежелгі мемлекеттер келісімде қалыптасқан тайпа аралық ережелердің (мерзімдік) негізінде ең бірінші халықаралық құқық нормалар пайда бола бастайды. Мысалы, ру тайпа аралық құқықты айтсақ ол кезде тайпа арасында аңшылық жерлеріне, сондай-ақ тайпа адамын өлтіруге байланысты өз құқығы, яғни «тайпааралық» құқық болған.Бірақ бұл қатынастар көбіне ауызша түрде жүргізілген.Бірақ нақ осы қатынастра Халықаралық құықтың қалыптасуының негізі болды. Сөйтіп, ежелгі халықтар құқығы , демек соғыс жүргізу, патшалық құру, мүлікті бөлу, шекараны айқындау, ғимараттарды салу, сауда жасау және т.б. маңызды мәселелерді реттейтін ережелердің жиынтығы ретінде жаңа құқық мемлекеттік құыққа ене бастайды. Себебі, Халықаралық құқықтың құруының алғашқы кезеңінде мемлекеттің ішкі құқығы және халықаралық құқық деп екі бөлік жүйеге бөлінбегендіктен мемлекеттің ішкі қатынастардың және ішінара мелекет аралық қатынастарды реттеген.

Плита, на которой запечатлен Кадешский мирный договор, заключённый между Рамсесом II и Хетушилем III. Музей археологии, Стамбул

Тарихтағы ең алғашқы халықаралық қатынас

Египет пен Месопотамияда б.з.б 3-2 ғасырлада болған.

Ол Ежелгі қалалар басшылары Лагаш пен Умма арасындағы Месопотамиядағы алғаш келісім.

Одан басқа б.з.б 1296 жылғы Хетт патшасы Хеттушилем III мен Египет фараоны Рамсес II арасындағы соғыс туралы келісімді айтуға болды

Халықаралық құқықтың пайда болу себебі:

- Мемлекеттер арасындағы байланыс орнату керектігі;
- Халықаралық еңбек бөлісу керектілігі;
- Адамзаттың алдында тұрған экологиялық, демографиялық, саяси және т.б. проблемаларды реттеу;
- Мемлекеттің коммуникациялық байланысының, білім деңгейіне мәдениет даму деңгейі өскендігі;

Ярким представителем универсалистов в русской науке стал Ф.Ф. Мартенс. Еще в работе «О консулах и консульской юрисдикции на Востоке»[3], развивая мысли Кальтерборна о международном общении и идеи Л. Штейна о международной администрации, Мартенс пришел к выводу, что целью любого государства является предоставление своим подданным всех условий для развития, достижение которого возможно лишь через международное общение. Государства являются членами единого международного общения, в котором каждое сохраняет свою самостоятельность и независимость. При этом международное общение имеет «все свойства порядка, основанного на определенных юридических началах»[4]. Для управления общением необходима международная администрация, под которой автор «понимал деятельность государств, состоящих членами международного общения, которая имеет своим предметом отношения существующие и соединяющие народы»[5]. Все государства, принимающие участие в международном общении, имеют органы для изъявления своей воли, посредством которых управляют «как политическими, так и общественными отношениями, существующими между народами». Эти органы Ф.Ф. Мартенс назвал международными администраторами[6].

Теория международного общения стала стержнем и общей системы международного права, предложенной Мартенсом[7]. «В основу научной системы современного международного права, - писал он, - должна быть положена идея международного общения, согласно которой каждое самостоятельное государство есть органическая часть единого целого, связанная с другими государствами общностью интересов и прав»[8]. Подводя итог своим теоретическим построениям, он пришел к заключению, что «международное общение есть свободный союз государств для достижения общими действиями полного развития своих сил и удовлетворения своих разумных потребностей», а «совокупность юридических норм, определяющих осуществление идеи общения, составляет право международного общения», или международное право[9].

Халықарылық құқық терминінің пайда болуы

Ең алғаш халықаралық құқық термині Римде пайда болды. Орта ғасырларда халықтар арасындағы қатынастарды реттеу үшін бүкіл заңгерлер жиналып Рим құқығына жүгінді. Сол уақытта алғаш рет “Jus gentium” яғни халық құқығы термині пайда болады. Кейіннен “Jus inter gentim” халықаралық құқық деген термин алғаш тарихқа енеді.

Халықаралық құқық тарихының даму кезеңдері

Халықаралық құқық тарихы – қоғам тарихының ажырамас бөлігі. Халықаралық құқықтың даму дәуіріне әлеуметтік-экономикалық формациямен және өтпелі кезеңдермен тығыз байланысты төрт тарихи кезеңді ұсынуға болады.

Халықаралық құқық тарихы

- Б.з.д. 4 мың – б. з.476ж. Ежелгі халықаралық құқық тарихы
- 476-1648 жж. Орта ғасырдағы халықаралық құқық тарихы
- 1648-1919 жж. Жаңа ғасырдағы халықаралық құқық тарихы
- XX-XXI ғғ. халықаралық құқық тарихы

Қоғам тарихындағы ең маңызды күндер халықаралық құқық тарихында да белгіленген.

Б.з.д. 4мың - б.з 476ж. аралығы – халықаралық құқықтың алғашқы нормалары пайда болған ежелгі құлдық мемлекеттің білімі мен тайпа аралық қатынастарының ыдыраған уақыты.

Б.з. 476ж. феодалдық қарым-қатынасы қарқынды дамыған Батыс Рим империясының құлдырау жылы болып табылады.

XVII ғасырдың маңызды оқиғасы Англиядағы буржуазиялық революция болды (1642-1648жж.). Ол буржуазиялық қатынас орнатуда еркіндік берді. 1648 жылы халықаралық құқық тарихында Отыз жылдық соғыстан кейінгі Вестфаль әлеміне қол қоюы (1618-1648жж.) және халықаралық құқық тарихының жаңа дәуірі басталуы (1648-1919жж.) орын алды. XVIII ғ. АҚШ тәуелсіздік декларациясы(1776), өзін-өзі билеудегі ұлттар мен халықтардың құқықтары негізінде адам және азамат құқық декларациясы (Франция,1789ж.) қабылданды.

XIX соңы-XX басы халықаралық құқық реттеу саласында маңызды жетістіктерге толы болды. Бұл бағытта маңызды оқиға Ресей бастамасымен 1899 және 1907 жж. Гаагалық конференция болды. Олардың қабылдаған құжаттары соғыс ережелері мен дауларын бейбіт реттеуде жүйеленді, ол халықаралық гуманитарлық құқықты қалыптастыруда елеулі кезең болды. Бұл кезең Бірінші Дүниежүзілік соғыстың аяқталуы мен Ұлттар Лигасының құрылуымен бітті.

XX ғасырдың ортасында «үш әлемнің» өмір сүруі белгіленген, яғни, социалистік реформалар жолындағы елдер, капиталистік қатынастағы елдер және әлемдік қоғамдастықтағы әлі толық өз орнын анықтамаған даму үстіндегі елдер. Осы уақытта халықаралық құқық институттары жетілді, сонымен қатар жер шарында бейбіт өмір сүруде адамдардың ұмтылысын көрсететін түрлі ұйымдардың бірігу процесі байқалды.

Экономикалық өзара кеңес (1949 ж.), Солтүстік Атлант келісімшарт ұйымы (1949ж.), Африка бірлігі ұйымы (1963ж.), және де тарихтағы ең үлкен дәреже 1945 жылы Екінші дүниежүзілік соғыстың аяқталуы, мемлекетаралық серіктестікті дамылдыруда және бейбітшілікті сақтау, нығайту мақсатында Біріккен Ұлттар Ұйымының (БҰҰ) құрылуы орын алды.

Ежелгі замандағы Халықаралық құқық

- Ежелгі заманның халықаралық халықаралық құқығы дегеніміз – б.з.д 4000 жыл бұрын болған мемлекеттер арасындағы қатынастарды реттеген әдеп-ғұрыптардың және алғашқы жазбаша түрдегі халықаралық келісім шарттардың ережелерінің жиынтығы және 476 ж. дейінгі қалыптасқан құқықтық принциптермен нормалардың жүйесі.

Отаны

- **Ежелгі замандағы халықаралық құқықтың отаны болып Таяу Шығыс, Тигр, Евфрат, Ніл өзендерінің бойлары табылады. Осы жерлерде б. з.б. 4000 жылы ежелгі мемлекеттер пайда болды. Сол мемлекеттердің арасындағы қатынастардың салдырынан халықаралық құқық нормалары дүниеге келді.**

ХҚ нормаларының негізгі белгілері:

- Салт-дәстүрлер мен келісім-шарттарда бекітілген, мемлекетке дейінгі тайпааралық “құқықтан” келген ережелер;
- Діни көзқарас;
- Аймақтық көзқарас;
- ХҚ басты қайнар көзі – әдет-ғұрып нормалары.

- Ежелгі заманда қазіргі түсініктегі халықаралық құқық болмаған. Европалықтарға беймәлім, тұрғындары рулық жүйе бойынша өмір сүріп жатқан Америка, Австралия, Африканың көп бөлігі сияқты үлкен континеттер жаһандық байланыс пен әлемдік нарыққа кірмеген болатын. Түрлі географиялық аймақтарда халықаралық өмірдің орталықтары болатын. Яғни, салыстырмалы түрде алғанда, бірнеше кішігірім мемлекеттер арасында байланыстар болған. (Таяу Шығыс, Үндістанғ Қытай, Грекия, Рим, т.б.)

- Месопотамия қалаларының басшылары Лагаш пен Умма арасында қабылданған б.з.д. 3100 жылғы келісімшарт бүгінгі күнге дейін белгілі халықаралық құқықтық актілер арасында ең ежелгі болып саналады.Ол шекараның беріктігін және бір-біріне қол сұқпаушылықты білдірді. Келісімшарт бойынша барлық даулар бейбіт жолмен, арбитраж негізінде шешілу тиіс болған.

- Ежелгі келісімшарттардың арасына, сонымен қатар, хетт царі Хаттушили III пен Египет фараоны Рамзес II арасындағы келісімшартты жатқызуға болады. Бұл келісімшартта екі халықтың достығы, біріне бірінің қарсылыстарға қарсы соғыстарда көмегі, қашқан құлдарды біріне бірі ұстап беруі айтылған.

ХҚ субъектілері:

Ежелгі Египетте:

- Фараон
- Царь
- Басқа да басқарушылар

Үндістанда тең субъектілер деген түсінік болмаған. Ішкі және сыртқы істерде тәуелсіз болу үшін мемлекетті мойындау қажет болған.

Ежелгі Грекияда (б.з.д. VI-IVғғ) әрбір полис (қала-мемлекет) субъект ретінде танылған.

Соғыстар

- Соғыстар – сыртқы саясатты жүргізудің бірден бір жолы.

Дипломатия

- Ежелгі гректерде дипломатиялық ұсыну принциптері болмаған, елшіліктер біруақытты болған. Елшілерге статусын белгілейтін, келіссөздер жүргізуге құқық беретін құжат берілетін. Ол құжат “диплом” деп аталатын. Осыдан қазіргі кезде “жипломатия” ұғымы қолданылады. Дипломаттардың иммунитеті баршаға мәлім болған. Оларға тиіскен жағдайда соғыс та туындауы мүмкін болған.

Шетелдіктер құқығы

- Кейінірек шетелдіктердің құқықтары және сауда туралы келісімшарттар пайда бола бастаған. Шетелдіктердің құқықсыздығы сауда қатынастардың дамуына үлкен кедергі болатын.
- Грекияда “проксен” (покровитель) институты пайда бола бастады. Ол қалыптасу басында жеке мінездемеге ие болды, кейін мемлекеттік белгілерге ие бола бастады. ***Проксен*** – өз полисіндегі шетелдіктердің құқықтарын қорғаушы.
- Римде ***претор перегринус*** қызметі пайда болды. Ол Римдегі шетелдіктердің орнына байланысты нормалар мен қағидаларды анықтайтын тұлға болған.

Шетелдердің құқығы

- Сол кезде Үндістан мен Қытайда делдалдық пен арбитраждық соттардың бірнеше түрлері мәлім болды. Солай б.з.б. 546 жылы Жалпықытайлық Конгресс қалыптастырылды. Соның салдарынан, шабуылдамау туралы келісімшарттар туындап, даулар арбитраж арқылы шешілетін болды.

• Ежелгі замандағы халықаралық құқық б.з. 476 жылы Батыс Рим империясының құлауымен бітеді. Бұл уақытқа дейін Рим өзіне барлық “жаңа туған” институттарды алып, өзінің спецификалық белгілерімен толықтырды. Соғыс толық бағынушылықпен бітпегенде, бейбіт келісімшарт қойылды. Б.з.б. 3 ғасырда қамқоршылық келісімшарты қалыптасты. Ол бойынша қару-жарақтарды өткізу, қарсыластардың көсемдері мен тұтқындарды беру талап етілді. Кейінірек, қамқоршылық келісімшарты бейбіт уақытта да орын алатын болды. Оны қабылдаған мемлекеттер Римнің одақтастары болатын болды. Бейбіт келісімшарттардан татуласу келісімшарттардың өзгешелігі болды. Татуласу келісімшартына армия басшысы, елші, легат қол қойды. Татуласу келісімшарты ратификацияны қажет етті.

Орта ғасырдағы халықаралық құқық

476 ж. -1648 ж. дейін

Б.э.д. 476 жылдары Батыс Рим империясының құлдырауы және неміс жалданушысы Одоакрдың соңғы рим императоры Ромул Августулды тақтан тайдыру феодалдық қарым-қатынастың дамуына жол ашты.Сөйтіп,феодал әлеуметтік-экономикалық формациямен қатар халықаралық құқықтың феодалдық түрі тез қалыптаса бастады. 5-17ғғ.қалыптаса бастаған және сол тарихи кезеңде мемлекеттер арасындағы қарым-қатынастарды реттеген құқықтық принциптер мен нормалардың жүйесі орта ғасырдағы халықаралық құқық деп аталады.

Бұл кезеңнің ерекше белгілері болып:

1. Регионализм (аймақтық)

2. халықаралық әдет-ғұрып нормаларының басымдылығы

3. Халықаралық құқықтың нормаларының қалыптасуына шіркеудің әсері үлкен болған.

Еуропа
өмір
елдері
мемлекеті
Kupi-Franshizu.ru
Портал о франчайзинге

Servitutis.Ru

Келісімшарт:

- Алғашында ауызша болды,қол алысумен,сертпен бекітілді.
- Кейін жазбаша түрге ауысты

- Мәтіні латын тілінде жазылды.
- Жарамдылық мерзімі 1жылдан 50жылға не одан да көп мерзімге дейін

- Сол кезде онша танымал болмады,нақты анықталмады
- Келісімшартты бұзу кезінде соғыстар болатын

- Жаңа келісімшарттар пайда бола бастады:сауда,сумен жүзу,консульдық,валюталық және т. б.

- Феодалдық келісімшарттар екіжақты болды,бірақ кейбір кездері көжақтылары кездесті.

Осылай

1648 жылы тарихқа Вестфальды трактат ретінде енген келісімшарт отызжылдық соғысты да аяқтады.Бұл трактаттың негізінде политикалық тепе-теңдіктің принципі жатты,содан бастап еуропалық мәселелердің шешімдері діни негізде емес, зайырлы негізде шешілді.

Халықаралық дауларды шешу мәселесі қалай болды?

Биліктің көбін төрелік соттар алды. Төрешілері ретінде монархтар,зайырлы феодалдар,рим папасы,кейде дауласқан жақтардың әрқайсысынан бірдей қатысушылар санына тең әріптестер болды.

Хмммм...

Мінеее..

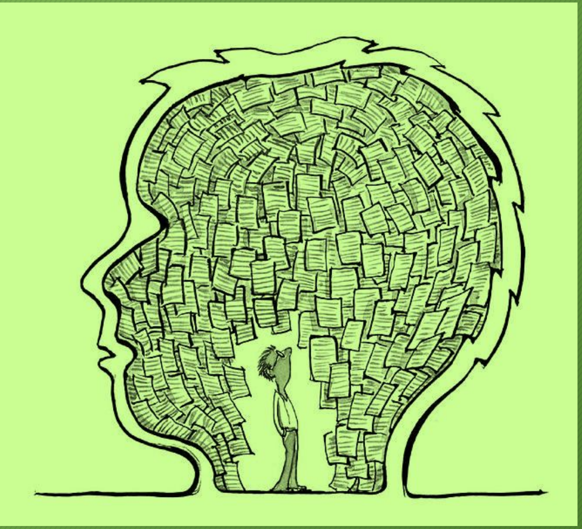

Халықаралық құқық дүниеге келген кездегідей,орта ғасырдада қоғамға тұрақты дипломатиялық өкілдерінің институты белгілі болмады.Сыртқы қарым-қатынастың құқық нормалары бірте-бірте келісімшарттарға қосыла бастады.Бірақ та басмдылығы сол қалыпты қалды.Дипломатияның ортағасырлық практикасы мына принциптен шықты:«Елші басшының бет бейнесі болады,оның сөзін айтады».Сөйтіп,елшілер қол сұғылмайтын тұлға болды. Мемлекеттік органдардың тұтқындауға қабілетсіздікдігі,мүлікті тұтқындай алмайтыны,баждар сала алмау және т.б. секілді арнайы басымдылықтармен, иммунитеттермен иемденді. Олар салтанатты сипаттағы арнайы құрметке бөленді.

Консулдар

Шетелдіктер

Ең алғашқы консулдардың институттары 10ғ. Жерорта теңізінде пайда болды.Басында консулдар шетелдік көпестер мен теңіз тұлғаларының ішіндегі таңдаулылары болды. Жергілікті билік алдындағы олардың қызығушылықтарын қорғау керек болды.Консулдар институты Европада дамып,тиісті мемлекеттік органдардың пайда болуына әкеледі.

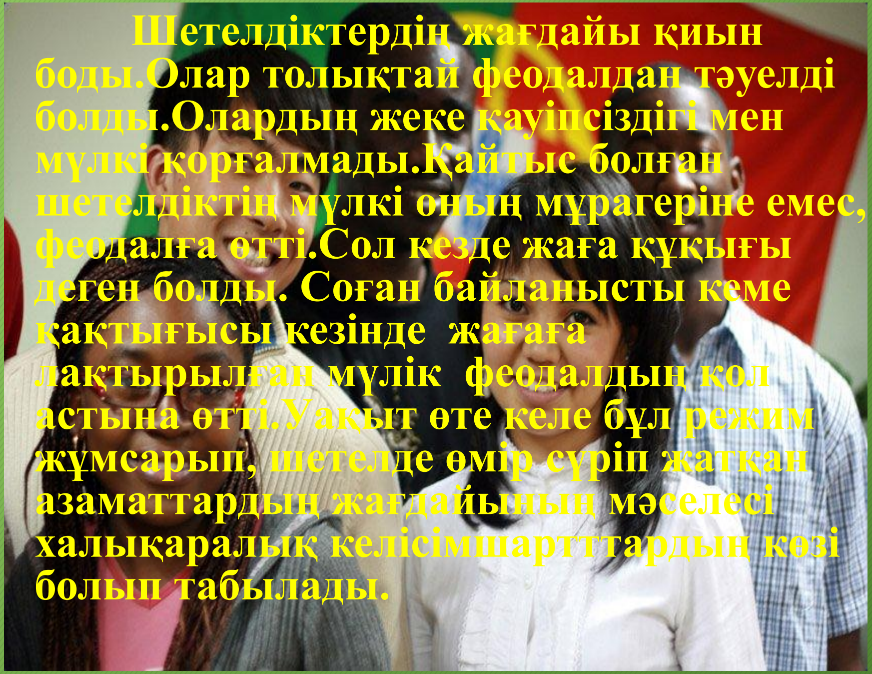

Шетелдіктердің жағдайы қиын боды.Олар толықтай феодалдан тәуелді болды.Олардың жеке қауіпсіздігі мен мүлкі қорғалмады.Қайтыс болған шетелдіктің мүлкі оның мұрагеріне емес, феодалға өтті.Сол кезде жаға құқығы деген болды. Соған байланысты кеме қақтығысы кезінде жағаға лақтырылған мүлік феодалдың қол астына өтті.Уақыт өте келе бұл режим жұмсарып, шетелде өмір сүріп жатқан азаматтардың жағдайының мәселесі халықаралық келісімшартттардың көзі болып табылады.

Соғыс құқығының нормалары

Соғыстың қатысушылары болып бүкіл ер адамдар(көбіне 14 жастан бастап) табылды.Мұсылман елдерінде қасиетті соғыста әйел адамдар да қатыса алды. Сол заманның соғыс заңы сол қалыпты қатал болды. Әскери адамдар мен жай халық деп бөлмей,бүкіл халықты құлдыққа алды,жаралыларды тағдыр тәлкегіне қалдырды, қалалар мен ауылдар тонауға тап болды.Ал Русьта соғысты алдын ала хабарлау салты болды және жай халыққа тиіспеді.Сонымен қатар жаралы,ауру адамдарға көмектесті.

Мемле
егемен

бо
Кор
бұ »деген с

ет тепе-теңдігі
ың теңдігіне сәйкес
елді.

Осылай

Орта ғасырда халықаралық құқықтың ғылымының қалыптасуы басталады. Оның негізгі қалаушы болып 1583-1645 ж.ж. өмір сүрген голландиялық заңгер Гуго Гроций болып табылады. Ол 1625 ж. «Соғыс және бейбітшілік құқығы туралы» атты еңбегін шығарады. Бұл еңбекте Гроций халықаралық құқықтың барлық негізгі мәселелерін қарастырған. Осы кезеңде консулдық валюталық коммерциядық және т.б. келісімдер жиі жасала басталды. Осы кезеңде 1648 ж. Вест Фаль трактарды қабылданады.

Әр түрлі геогрфиялық ашулар мен әлемдік шаруашылық байланыстың дамуы бүкіл дүние жүзінде халықаралық құқықтың дамуына әкеліп соғады.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ПАЙДА БОЛУЫ

Классикалық халықаралық құқық дегеніміз – 1648-1917 ж.ж. мемлекетаралық қатынастарды зерттеген халықаралық құқық принциптерімен нормалардың жүйесі.

- Негізгі белгілері:
  - Саяси теңдігі
    - Мемлекеттер теңдігі принципі
    - Халықаралық құқықты Демократизациялау процесі
  - Мемлекеттік биліктің теңсіздігі
    - -осы кезеңде басты маңызды халықаралық сипаттағы құжаттар қабылданады.

1919 ж	• ВЕРСАЛЬ ШАРТЫ
1928	• Париж бейбітшілік келісімі
1878	• Берлин конфесі.

Халықаралық құқықтың жаңа ғасырда дамуына әсер еткен жағдай:
1648 жылғы Вестфаль конгресінде қабылданған **Вестфаль трактаты.**

- ГУГО ГРОЦИЙ
- (1583-1645)

Жүйелі,халықаралық құқықтың мәселелерін қарастырған. ‘ Соғыс және бейбітшілік туралы Үш кітап’ еңбегінің авторы.

Соғыстың

Қазіргі кездегі халықаралық құқық

- Қазіргі кездегі халықаралық құқық - Екінші Дүниежүзілік соғыс біткен соң және БҰҰ(Біріккен Ұлттар Ұйымы) Жарғысын қабылдағаннан кейін қалыптасқан,дамыған халықаралық құқық нормаларының жүйесі мен жиынтығы.

БҰҰ Жарғысы

- ***Қазіргі халықаралық құқықтың негізі БҰҰ-ның Жарғысымен қаланған. Жарғы халықаралық құқықтың жалпы қағидалары мен мақсаттарын анықтады.***

Жарғыға сәйкес, БҰҰ өз қызметінде келесі 4 мақсатты көздейді:

- **бүкіл әлемде бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау;**
- **ұлттар арасындағы достық қатынастарды дамыту;**
- **халықаралық мәселелерді шешуде халықаралық ынтымақтастықты жүзеге асыру мен адам құқығын құрметтеуді қолдау;**
- **осы мақсаттарға қол жеткізуде ұлттардың бірлесіп әрекет ететін орталығы болу.**
- **БҰҰ өзінің көп қырлы функцияларын қосқанда әлемдік қауымдастық қызметінің барлық дерліктей салаларын қамтиды. Оның өзектілігі, әсіресе өсіп келе жатқан ғаламдық тәуелділік пен мемлекетттердің халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті қамтамасыз етуде күш-жігерін біріктіруді талап етумен ерекшеленетін қазіргі заманның қақтығыстарын шешудегі рөлі өте зор.**

- Қазіргі кезеңдегі халықаралық құқықтың жаңалығы – Адам құқықтарын құрметтеу сияқты жаңа тараудың пайда болуы.
- Бірқатар халықаралық құжаттар қабылданды (Жалпығы бірдей адам құқығы декларациясы (1948),Азаматтық және саяси құқықтар туралы декларация(1966) және т.б)
- Адам құқықтарын реттеу туралы сұрақтар тек ұлттық құқықтың айрықша құзіретіне жатуын тоқтатты.

XX ғасырдың екінші жартысындағы ғылыми-техникалық революция.

- Адам баласы ғаламшардың бұрын зерттелмеген жерлеріне енді.Халықаралық құқық тек бүкіл Жер аумағына ғана емес,сонымен қатар Жер шегінен тыс аймақтағы сұрақтарды талқылады.
- Мемлекеттер бұрын қолданбаған аймақтардағы қызметтерін реттейтін келісімдерге отырды.(Мемлекеттердің айдағы және басқа аспан денелеріндегі қызметі туралы(1979 жылы), 1985 жылғы озон қабатын қорғау туралы Вена конвенциясы және т.б.)

Стратосфера
10 to 50 km
Озоновый слой
0 to 10 km
Тропосфера
Земля

- Бұрынғы халықаралық құқықтан бөлек жаңа халықаралық құқық нормаларының жүйесі қалыптасты.
- Жаңа әрі өте маңызды қағидалар пайда болды: шекаралардың мызғымастығы,даулардың бейбіт жолмен шешілуі,адам құқықтарын қорғау, мемлекеттердің халықаралық қылмыстар мен агрессияға қарсы міндеттері,тұлғалардың халықаралық қылмыстық жауапкершілігі.
- Сонымен қатар, «Үшінші дүние» елдері халықаралық құқықтың дамуына өз үлестерін қосты.
- Антагонизм, майдандасу, дүниежүзілік соғыс қаупіне таяну заманы артта қалып,жаңа құқықтық жағдай дүниежүзінде орын алды.

- Дүниежүзіндегі жаңа,саяси-экономикалық-құқықтық жағдай халықаралық құқықтың өзгеруіне қажеттілік туғызады.Халықаралық құқық болашақта қандай болмақ?

Human Rights

Назарларыңызға рахмет!